

STEPS Together

middelen en ideeën
voor families

3

AANDACHT

Praten vergt

TIJD

Spreken

Eerste woordjes: 'mama'

Vocaliseren – nieuwe geluiden leren maken: 'da-da'

Vocale Beurtneeming

Om de beurt je stem gebruiken 'aaaah'

Begrijpen

Het verband leggen tussen woorden en zinnen en alledaagse gewoontes en routines 'nog melk?' 'in bad'

Luisteren Vertrouwde geluiden herkennen.

'Ik weet wat dat is, het is de telefoon.'

Plezier hebben in de herhaling van vertrouwde liedjes en woorden 'Broeder Jacob, Broeder Jacob...'

Aandacht

Zich lang genoeg op iets concentreren om het te kunnen begrijpen.

Kijken en luisteren. 'Dit vind ik leuk, Dit interesseert mij.'

Bewustwording

'Wat is dat?', 'Waar is het?', 'Dat is nieuw!', 'Dat heb ik al eerder gehoord.'

Horen

Uw kind hoort geluid.

**Nu hoor ik al vele dingen,
ik wacht en kijk en ja, jij bent aan het zingen.
Soms wacht ik tot jij zegt "ok",
maar soms kan ik ook heel boos kijken
als jij zegt "nee!"**

Elke keer Jessica beseftte dat ze iets hoorde, nam zij haar oor vast en keek zij naar ons met de vraag om aan te wijzen waar het geluid vandaan kwam. Toen enkele maanden later de zendspoel toevallig afviel, was ze erg van streek en weende ze tot ik de zendspoel terug op zijn plaats hing.

Op een avond toen het donker was en de gordijnen dicht waren, was het buiten aan het regenen. Jessica liep rond en keek verbaasd omdat ze niet wist wat ze hoorde. We beseften dat ze de regen tegen het raam kon horen. We waren erg verrast want we konden niet geloven dat ze zo'n zacht geluid kon horen.

De eerste keer dat we wisten dat Harry betekenis gaf aan wat hij hoorde, was tijdens ons 'tikkie tik'-spel. Ik begon 'tikkie tik' te zeggen tegen Harry en hij rende al lachend weg. Hij reageerde precies hetzelfde toen ik dit zei wanneer ik me achter hem verstopte. Hij keek dus niet alleen naar mijn lichaamstaal.

Zorg dragen voor de apparatuur

Aandacht geven is weer een belangrijke stap vooruit omdat dit je het vertrouwen geeft dat je kind hoort en begint te reageren op geluiden en stemmen. Het goede nieuws is dat je kind de apparatuur in deze fase zelfs wil dragen; ze rekenen nu op het toestel en dit vraagt dan natuurlijk ook een goed onderhoud.

De apparatuur

In dit stadium, kun je soms merken dat je kind zich ongemakkelijk voelt als de zendspool eens afvalt. Soms proberen ze de zendspool zelf terug te hangen ofwel kijken ze om zich heen voor hulp. Dankzij jouw inzet hebben ze het verband leren leggen tussen horen en het dragen van het apparaat. Ze zullen geluiden gaan gebruiken om de wereld om zich heen te organiseren.

Onderhoud

Als er een technisch probleem is en er moet iets vervangen worden, doe dit dan zo snel mogelijk om je kind zijn vertrouwen niet te schaden of angstig te maken.

Bewaar het reservemateriaal op een veilige plaats en controleer regelmatig de werking van het toestel.

Leer anderen het ook

Als je kind een deel van de dag elders doorbrengt, geef het reservemateriaal mee. Geef deze mensen dan ook wat uitleg over hoe zij de werking van het apparaat kunnen controleren of hoe zij eenvoudige herstellingen kunnen uitvoeren.

Bekende geluiden herkennen

In dit stadium zal je kind consequent reageren op geluiden en zal het ook dagelijkse geluiden beginnen te herkennen.

Bijv. een huilende baby
een blaffende hond
een telefoon die rinkelt
je stem als je roept

Help je kind deze vaardigheden te ontwikkelen door het aan te moedigen om te tonen als het iets hoort. Reageer door betekenis te geven aan het geluid.

Bijv. “Oh ja, de baby weent. Hij wil melk”

Toonhoogte van de stem herkennen

Je kind zal leren om de betekenis van het gebruik van verschillende toonhoogten in je stem te achterhalen.

Het zal er zich snel van bewust zijn dat een korte, luide stemgeving ‘nee’ of ‘stop’ betekent, nog eerder dan het eigenlijke woord te begrijpen.

Na enige ervaring opgedaan te hebben met spraakklanken, zullen ze meestal snel een vragende toon in je stemgeving herkennen en zullen zij hieruit afleiden dat het nu hun beurt is om te antwoorden.

Nieuwe en onverwachte geluiden opmerken

Richt de aandacht van je kind op nieuwe en onverwachte geluiden. Deze geluiden zullen dikwijls het signaal zijn van iets interessants dat te gebeuren staat.

- Bijv. Neem je kind mee naar een overweg en wacht op het geluid van een naderende trein
Wind een muziekdoosje op en wacht tot het figuurtje tevoorschijn komt
Luister naar de naderende voetstappen als er iemand op de voordeur klopt
Luister naar een muziekje dat het begin van je kind z'n lievelingsprogramma op televisie aankondigt

Waar is het geluid? – Verstoppertje spelen

Help je kind met het zoeken naar de geluidsbron. Denk eraan dat dit veel moeilijker is wanneer je kind slechts aan één kant hoort.

- Bijv. Laat je kind iets zien dat altijd muziek maakt en verstopt het dan (sommige speelgoedtelefoons zijn geschikt voor dit spel).
Eerst laat je zien waar je het speelgoedje verstopt, maar eens ze het idee begrijpen, verstopt je het zonder dat ze mogen kijken. Maak er géén test van en begin eventueel zelf door je kind het speelgoedje voor jou te laten verstoppen.

Wacht tot ze zelf laten zien dat ze om de beurt WILLEN zoeken.

- Bijv. Laat iemand uit de familie zich verstoppen terwijl hij een liedje zingt of een instrument bespeelt.
Kan je hem vinden?

Wachtspelletjes: reacties en herhaling

Je kind begint nu goed te horen. Heb vertrouwen in deze mogelijkheid. Verwacht dan ook dat ze reageren op geluid en geef hen elke kans om hun groeiende luistermogelijkheden te gebruiken. Dus niet alleen reageren op geluiden als een geluidspel speelt, maar ook daarbuiten.

Nu begint je kind ook over de mogelijkheden te beschikken om geluiden gedurende een langere tijd te onthouden. Ze zullen verder blijven genieten van de bekende spelletjes, maar ze zijn er ook klaar voor om wat meer variatie aan te kunnen. Begin altijd met iets wat te voorspellen is en vergeet niet je kind de mogelijkheden te geven om deel te nemen aan het spel. Eens ze een spel begrijpen, kun je het uitbreiden. Op deze manier zorg je ervoor dat je kind blijft genieten en dat het vertrouwen ook hoog blijft.

Doe-spelletjes

Begin door ergens te gaan zitten waar je kind je goed kan zien en zorg ervoor dat het het spel zeker goed begrijpt. Ga dan naast je kind staan, zodat het kind naar het geluid kan luisteren.

Wanneer hun aandacht gericht is op de activiteit, zal dit heel natuurlijk verlopen.

- Wacht op 'start' voor je de bal gooit, een kegel omver rolt of een wedstrijdje loopt.
- Stapstenen
Leg enkele kussens of hoepels op de grond. Laat je kind zien hoe het van het ene naar het andere voorwerp moet springen als het een geluid hoort. Dit kan een muziekinstrument zijn, maar ook je eigen stem of gewone muziek die je aan en uit zet.
- 'Jack in een doos':
Ga door je knieën en spring omhoog als reactie op:
een klank die iemand roept of op het einde van een rijmpje of liedje
- Wacht op het dierengeluidje voor je het bijpassend speelgoedje in de zak stopt.
- Ga zo snel mogelijk zitten als de muziek stopt.

Spelen met geluiden: mm, aa, ie, s

Je hebt reeds spelletjes gespeeld om de geluiden 'oe' en 'sj' te leren kennen. Om **ze andere geluiden** te leren horen, moet je je kind aanmoedigen om spraakklanken waar te nemen in het hele frequentiegebied, van laag tot hoog.

Babygeluiden

mmm, oe	dit zijn diepe, laagtonige spraakklanken
aa	is een beetje hoger
ie	is een spraakklank dat zich in de middentonen bevindt
sj	is een belangrijke en vrij hoge spraakklank
s	is één van de hoogste en stilste spraakklanken

Deze spraakklanken worden ook de '**Ling-klanken**' genoemd (naar de naam van de auteur: Daniel Ling) en eenmaal dat je kind deze herkent, kan je ze ook gebruiken om de werking van de spraakprocessor te controleren.

Tijdens deze stap speel je best regelmatig met speelgoedjes uit de STEPS TOGETHER zak die naar deze spraakklanken verwijzen. Gebruik deze spraakklanken ook gedurende je dagelijkse routines, zodat ze betekenisvol worden voor het kind.

mmm

Een goed moment om 'mmm' in te brengen is tijdens eetmoment. Zeg dan zaken als: "mmm, dat is lekker" of "Goed zo, alles op".

aa

Dit geluid kan je linken aan iets dat zacht is. Je zegt dan: "aai, dit is zacht".

Schaapjes hebben zachte wol en zeggen 'baa'. Gebruik het **babyschaapje** en zeg "aa zacht".

Ontwikkel spelletjes waarbij het lammetje in de zak springt als reactie op het 'aa'-geluid.

ie

Een **piepende muis** kan gebruikt worden voor de 'ie'. Laat de muis een stukje kaas eten of in zijn huisje lopen. Je kan ook 'Wiiiee' zeggen, terwijl je voorwerpen van de glijbaan laat glijden.

s

De **sissende slang** zegt 'sss' voordat ze in haar mand kruipt of zich rond je arm draait.

Hou de aandacht van je kind vast: imiteer ze

Het is belangrijk om je kind z'n interesses te volgen en het de tijd te geven om met jou te communiceren in plaats van het kind te veel te willen 'leren'.

Probeer te imiteren wat je kind doet

Kijk wat je kind doet, vooraleer je meedoet. Dit geeft je de kans om zijn interesses te zien en het zal je ook minder aanzetten om het spel over te nemen. Speel eerst naast je kind en doe geleidelijk aan mee.

- Bijv. Bouw een blokkentoren naast het zijne/hare.
Zeg "hoger-hoger-hoger" als je een toren bouwt.
Duw de toren om en roep "Boem"!

Je zal dan ondervinden dat je kind jouw spel zal proberen na te bootsen of zal beginnen mee te spelen.

Verwoord wat je doet

Antwoord op wat je denkt dat je kind communiceert: zet hun gedachten om in woorden. Tijdens deze spelletjes zal je kind met jou communiceren via gezichtsexpressie, gebaren of stemgeving. Dit zullen natuurlijk nog geen woordjes zijn. Je moet blijven antwoorden door je gezicht en je lichaam te gebruiken maar je moet ook steeds **gesproken taal gebruiken**. Dit niet alleen voor jezelf, maar ook voor je kind.

Je kind moet bij alles wat het doet deze korte verwoordingen/commentaren steeds horen.

- Trek samen gezichten voor de spiegel. Zwaai en zeg "hallo".
- Rol de bal voor - en achterwaarts.
"Geef 'em aan mama.....het is mama haar beurt" (Pauzeer dan en laat je kind nu aan de beurt!).
Als het zijn stem gebruikt, beloon je en zet zijn idee om in woorden. "Hier ben je mama!"
- Vergeet niet om alle dagelijkse activiteiten te verwoorden.
"Lekker, lekker eten!"
"Oh, dat is lief."

Gebruik het materiaal uit de STEPS Together zak

Gebruik het **speelgoed waarmee de spraakklanken mm, aa, ie en ss geassocieerd worden** en maak er kleine spelletjes van gedurende de dag. Als je kind op al deze spraakklanken reageert, weet je dat je kind alle spraakfrequenties kan waarnemen en dat de processor goed werkt.

Maak er een gewoonte van om a.d.h.v. deze spraakklanken de werking van de spraakprocessor te controleren. Als je je afvraagt of er een probleem is met de processor of het interne apparaat, kan dit je hierover belangrijke informatie geven.

Gebruik het **autootje** of de **bal** om de 'Wacht-op-Start'-spelletjes te spelen.

Maak samen de **transportpuzzel** en introduceer het 'toet-toet'-geluid bij de trein, 'broem-broem' voor de auto, 'biep-biep' voor de bus en 'nie-aa' voor het vliegtuig dat op en neer gaat.

Communicatiekaarten

We hebben enkele fotokaartjes met alledaagse activiteiten van kinderen met hun ouders gecreëerd. Meestal zijn dit zaken die je eerder met je kind deed, afhankelijk van leeftijd en interesse.

Op de achterzijde van de kaartjes staan enkele eenvoudige woordjes en zinnen die je tijdens bepaalde activiteiten kunt gebruiken.

Deze zijn enkel bedoeld als leidraad en mogen dus zeker aangepast worden.

Samen tijd doorbrengen

**Ga naar het raam en kijk naar buiten,
De wereld heeft veel geluiden, zoals de vogels die fluiten.**

**Auto's doen broem-broem en boten toet-toet
Veel geluiden die je samen met mama nadoet.**

Nog meer ideeën

Praat over bekende geluiden zodat ze ook de woorden leren die bij deze geluiden horen.

Introduceer nieuwe geluiden en ervaringen om interesse en nieuwsgierigheid op te wekken.

Blijf zingen en herhaal dezelfde eenvoudige kinderliedjes en -rijmpjes steeds opnieuw en opnieuw.

Hou buiten wedstrijdjes en speel spelletjes waarbij je kind luistert naar **“Klaar ... Gereed ... Start!”**

Stap drie: Aandacht

Mijn kind reageert op mijn stem met een glimlach en met interesse.

Mijn kind reageert anders op nieuwe en onverwachte geluiden.

Mijn kind is geïnteresseerd in geluid en waar het vandaan komt.

Mijn kind merkt thuis regelmatig geluiden op, bijvoorbeeld

Het gedrag van mijn kind verandert als de processor niet werkt.

Wij kijken samen in boekjes. Onze favorieten zijn

Ik geef mijn kind de tijd om te anticiperen op wat komen gaat.

Ik herhaal veel eenvoudige spelletjes en routines. Mijn kind houdt van

We spelen veel stop-start spelletjes met muziek.

Sprek en zing
Technologie: vertrouw erop
Elke kleine verandering is belangrijk
Probeer geduldig te zijn
Samen sterk: wissel informatie uit

The Ear
Foundation

Nottingham Cochlear
Implant Programme

Nottingham University Hospitals **NHS**
NHS Trust

www.advancedbionics.com

Ontwerp: Gill Datta, Diana Harbor en Sue Archbold
Illustraties: Tracie Spencer
Fotografie: Jon Hancock en vpoint

Erkenning:

Dank aan alle families en professionals die hebben
meegeholpen aan dit programma. Zonder hun bijdrage
was het nooit tot stand gekomen.

Vertaling naar het Nederlands door :
ONICI: www.onici.be

© The Ear Foundation 2007

Registered Charity Number: 1069077